

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПАЛИВНО- ЕНЕРГЕТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Наукові праці МАУП, 2001, вип. I, с. 52–54

Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) активно впливає на соціально-економічний розвиток країни. У свою чергу стабільність розвитку енергетики значною мірою визначається макроекономічною ситуацією.

Паливно-енергетичний комплекс посідає вагоме місце у сфері матеріального виробництва. У загальному обсязі промислового виробництва продукція його галузей у 1999 р. становила 27,7 %, зокрема частка електроенергетики — 16,3, нафтопереробної промисловості — 2,0, нафтогазової — 3,7, вугільної — 5,7 % [1].

Обсяги виробництва продукції паливно-енергетичних ресурсів визначаються станом виробничих активів і реальними інвестиціями, які можуть бути залучені для простого та розширеного відтворення виробничого потенціалу галузей ПЕК.

За даними Міненерго, у теплової електроенергетиці на початку 1999 р. експлуатувалося 95,2 % енергоблоків, які відпрацювали нормативний термін (100 тис. годин), а 53,8 % з них експлуатувалося більше 170 тис. годин. До 2005 р. в галузі застосовуватиметься більше як 80 % обладнання, що експлуатується понад 30 років. У поточний період 58,2 % газопроводів газотранспортної системи мають строк експлуатації від 14 до 49 років, а більше як 5500 — понад 33 роки.

Не в кращому стані й потужності нафтопереробної промисловості. Основний капітал галузі в основному технічно застарілий і фізично зношений.

У нафто- та газодобувній промисловості недостатність бюджетного фінансування на геологорозвідувальні роботи призвела до суттєвого скорочення видобування нафти й газу.

За останні роки погіршилися стан і технічний рівень шахтного фонду. Відсутність достатнього фінансування галузі не дає змоги компенсувати відпрацьовані потужності.

Оздоровлення енергетики за умов трансформації економіки намічається здійснювати на основі реформування паливно-енергетичного комплексу країни.

На початок 1999 р. зношення основних промислово-виробничих фондів паливної промисловості становило 64,8 %, зокрема в нафтопереробній — 56,1, нафтовидобувній — 52,7, газовій — 43,3 і вугільній — 72,7 % [2]. Зношеність основного капіталу в енергетиці оцінюється на рівні 53 %.

Інвестиції в основний капітал ПЕК в 1999 р. становили 2,4 млрд грн, або 52,9 % загального їх обсягу в промисловості.

Аналіз фактичного інвестування завдань Національної енергетичної програми з моменту її запровадження свідчить, що на кінець 1998 р. з усіх джерел фінансування забезпечено 69,3 % від потреби (21,8 млрд грн), зокрема за рахунок держбюджету — 72,5 % від передбачених 8,7 млрд грн.

Отже, поточну ситуацію в паливно-енергетичному секторі визначають такі чинники:

- недостатнє врахування на перших етапах здійснюваної трансформації державної економіки особливостей енергетики, розвиток якої регулювався в масштабах колишнього Радянського Союзу: створення нових потужностей в електроенергетиці та нафтопереробній промисловості, визначення обсягів і характеру геологорозвідувальних робіт і стратегії розвитку шахтного фонду Донбасу здійснювалося виходячи з функціонування ПЕК колишнього Радянського Союзу;

- недостатня виваженість прийнятих моделей ринку енергоресурсів і їх неспроможність забезпечити прозорість формування цін. Це створює умови для тінізації сфери обміну на енергетичному ринку та спричинює низький рівень розрахунків грошима за отримані користувачами паливно-енергетичні ресурси (у 1999 р. 18,6 %), велику частку взаємозаліків і бартерних розрахунків

між суб'єктами ринку (у 1999 р. в електроенергетиці вони становили 29,9 %, а в паливній промисловості — 36,8 %);

- нестабільність окремих напрямків законодавства (наприклад, щодо правил і умов приватизації енергетичних об'єктів);

- несприятливий інвестиційний клімат для вітчизняних (середні процентні ставки за кредитами на кінець 1999 р. у 2,7 раза перевищували темпи інфляції: відповідно 52 і 19,2 %) та іноземних інвесторів (певні ризики діяльності на внутрішньому ринку).

Умови діяльності іноземних інвесторів на українському ринку визначає чинне в країні нормативно-правове поле з питань регулювання підприємницької діяльності та законодавче забезпечення функціонування енергетики.

Об'єктивну оцінку інвестиційного клімату в Україні може дати лише практична робота щодо залучення іноземних і вітчизняних інвестицій в економіку. На жаль, нині ми не можемо говорити про великі успіхи в цьому напрямку. Одна з причин низької інвестиційної привабливості — відсутність чіткої законодавчої бази, хоча зусилля в цьому напрямку прикладаються. На сьогоднішній день чинне в Україні правове поле у сфері інвестиційної діяльності іноземних інвесторів регулюється комплексом законодавчих і нормативних актів, зокрема Законами України “Про захист іноземних інвестицій в Україні”, “Про зовнішньоекономічну діяльність” і “Про режим іноземного інвестування”.

Цими законами визначено права, організаційні форми, особливості та державні гарантії іноземного інвестування в Україні. У них регламентовано види іноземних інвестицій: у формі іноземної та вітчизняної валюти, рухомим і нерухомим майном, акціями, облігаціями, іншими цінними паперами, а також здійснення прав інтелектуальної власності, вартісний еквівалент яких підтверджено, і прав на здійснення господарської діяльності, зокрема права на використання природних ресурсів.

Іноземні інвестиції можуть здійснюватися в таких формах: часткової участі в спільних підприємствах або придбання частки власності підприємств; створення підприємств, які повністю належатимуть іноземним інвесторам; придбання (якщо це не заборонено законодавством України) нерухомого й рухомого майна через пряме отримання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій та інших цінних паперів.

На іноземних інвесторів на території України розповсюджується національний режим здійснення інвестиційної та господарської діяльності. Га-

рантії у разі зміни законодавства забезпечуються збереженням умов, які визначені чинним Законом України “Про режим іноземного інвестування” та конкретизовані в п. 5 Постанови (ПВР-823-XIV-99 доп.) до зазначеного Закону.

Іноземні інвестиції в Україні не підлягають примусовому вилученню й захищаються від незаконних дій державних органів і посадових осіб. У випадку виникнення умов, які зачіпають інтереси та права іноземних інвесторів, передбачається механізм повного відшкодування завданої шкоди.

Іноземний інвестор у разі припинення діяльності має право на повернення своїх інвестицій у натуральній формі чи валюті в розмірах фактичного внеску (з урахуванням можливого його зменшення), а також доходів від використання цих інвестицій.

Іноземні інвестори мають право безперешкодно переказувати за кордон або реінвестувати прибутки та інші отримані від інвестицій доходи (після сплати податків та інших обов'язкових платежів). Порядок здійснення переказів прибутку та інших доходів іноземних інвесторів за кордон визначається Національним банком України.

Майно, яке ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора в статутний фонд підприємства з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації та особистого споживання), звільняється від ввізного мита. При цьому на майно, яке числилося на балансі підприємства менше трьох років з часу обліку іноземної інвестиції, зазначене положення не розповсюджується.

Іноземні інвестори також здійснюють свою діяльність на основі компенсаційних договорів, договорів (контрактів) про виробничу діяльність, зокрема кооперацію без створення юридичної особи, відповідно до законодавства України.

Чинним законодавством надаються переваги інвестуванню окремих проектів у межах національних програм із прийняттям відповідних нормативних актів. Інвестування в енергетику не заохочується додатковими заходами після введення Закону України “Про режим іноземного інвестування” (з 19.03.96), яким було відмінено дію Закону “Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україну”, де передбачалося заохочення іноземних інвестицій.

Отже, законодавча база для здійснення інвестицій в Україні однакова для іноземних і вітчизняних інвесторів. Проте, як це прийнято в міжнародній діловій практиці, в окремих випадках іноземні інвестори мають додаткові гарантії, що обумовлюється окремо на дво- або багатосторонній основі.

Важливе місце в нормативній базі іноземних інвестицій належить Законам України “Про угоди про розподіл продукції”, “Про приватизацію майна державних підприємств”, “Про податок на добавлену вартість”, “Про ставки акцизного збору та ввізного мита на імпорт окремих товарів (продукції)”.

У подальшому планується розробка та прийняття низки законопроектів, зокрема “Про основні засади функціонування оптового ринку електричної енергії”, “Про особливості приватизації державного майна підприємств паливно-енергетичного комплексу”, “Про управління об’єктами державної власності”, “Про природні монополії”, “Про реструктуризацію податкової заборгованості підприємств паливно-енергетичного комплексу”, “Про нафту і газ”.

Після виборів Президента України в листопаді 1999 р. намітилося прискорення реформування енергетики: удосконалення енергоринку, поглиблення ринкових відносин, забезпечення прозороїшої цінової конкуренції між суб’єктами ринків енергоресурсів.

В енергетиці за останні роки нагромадилися проблеми, для вирішення яких потрібні великі обсяги фінансування. В Україні вже розроблено й реалізується багато конкретних проектів з реконструкції енергетики та енергозбереження. Є й певний позитивний досвід залучення іноземних інвестицій.

У поточний період в Україні виконуються окремі проекти за участю іноземних інвесторів, наприклад українсько-британське спільне підприємство “Полтавська газонафтова компанія” успішно здійснює геологорозвідувальні роботи. Англійська сторона (компанія IPKenney) інвестувала в проєкт близько 90 млн дол. США й готова продовжити контракт. Англійська Independent Power Corporation проявляє великий інтерес до проєкту завершення другої черги будівництва Добротворської ТЕС-2. Сума інвестицій, яку планується залучити для завершення будівництва її 9-го енергоблоку, становить близько 122 млн дол. США. Щоб забезпечити сприятливі умови для інвесторів, на базі станції створено акціонерне товариство “Добротворська ТЕС-2”, де 99,12 % капіталу належить генеруючій АК “Західенерго”. Мета створення цього ВАТ — здійснити зазначений проєкт за допомогою кредитів під гарантії акціонерів.

В Україні реалізуються енергозаощаджувальні проекти за участю Європейського банку реконструкції та розвитку. Із залученням української енергосервісної компанії (УкрЕСКО) вже підготовлено і впроваджується проєкт “Енергозбереження в адміністративних і громадських будівлях

м. Києва”, який охоплює близько 1300 будівель м. Києва й має загальну вартість понад 30 млн дол. Для здійснення проєкту погоджено позику Світового банку в обсязі 18,3 млн дол. Одержано також підтримку Світового банку щодо реалізації проєкту з підвищення енергоефективності централізованого теплопостачання м. Харкова, загальна вартість якого становить 173 млн дол. Проєктом передбачено модернізацію генеруючих потужностей (ТЕЦ та опалювальних котельних), заміну трубопроводів теплових мереж на попередньо ізольовані, децентралізацію розподілу теплової енергії через індивідуальні тепlopункти. Започатковано роботи над проєктом “Реабілітація та розширення централізованого теплопостачання м. Києва”, вартість якого становить 250 млн дол., із яких 200 млн дол. — кредитні інвестиції.

Крім того, підготовлено пропозиції щодо реалізації комплексу інвестиційних проєктів пріоритетного розвитку енергетики із залученням зовнішніх фінансових ресурсів та інвестицій. Ці проєкти спрямовані на енергозбереження та підвищення ефективності діяльності енергетичних компаній, збільшення потужностей і КПД, реабілітацію енергоблоків ТЕС, регулювання частоти та резервування потужностей, будівництво гідроелектростанцій малої потужності, поліпшення екологічних параметрів робочих блоків за допомогою заміни електрофільтрів, будівництво геотермальної ТЕС в Криму.

Для здійснення цих проєктів необхідно створити в країні привабливий інвестиційний клімат. Отже, можна зробити такі висновки:

- в Україні здійснені незворотні ринкові перетворення як в економіці в цілому, так і в енергетичному секторі, і сформоване базове нормативно-правове поле для забезпечення іноземним і вітчизняним інвесторам рівних умов діяльності;
- законодавство України гарантує рівні умови підприємницької та інвестиційної діяльності, безпеку іноземних інвестицій і вільне розпорядження доходами від інвестиційної діяльності;
- в енергетиці України здійснені вагомі ринкові перетворення, отримано перший досвід діяльності різних моделей ринків енергетичних ресурсів.

Література

1. Статистичний бюлетень Держкомстату України за 1999 р. — К., 2000.
2. Статистичний щорічник України за 1998 р. — К., 1999.